

ביצוע ופשרה של אהרן

בסנהדרין (ו. ד"ה הלכתא פשרה צריכה קנין) כתבו התוס' דלמ"ד ביצוע בשלשה ולא סגי בתרי משום דהוי כמו קנין בטעות דלא בקיאי בפשרה שפיר, והיינו שהוקשה להם דאי בעי קנין, כפי הנראה האי קנין קנין התחייבות הוא על מה שישומו הבית דין בתורת ביצוע. ואם הקנין הוא בתור התחייבות שפיר נתקשו למה אינו יכול לחייב את עצמו בקנין לפשרה על פי שנים כמו שיכול לחייב את עצמו לפשרה על ידי שלשה, ועל זה תירצו דלא סגי בתרי דמאחר דלא בקיאי שפיר הוי קנין בטעות, וכמו כן כתבו שם בסמוך (ד"ה צריכה קנין) וז"ל ואף על גב דהשתא דאיכא קנין הוי כמו קנין בטעות מיהו אלימא מילתא טפי בקנין מבלא קנין עכ"ל.

ובנתיבות ההלכה חלק א' כתבתי לבאר שזה שכתבו התוס' שמה שמהני קנין בפשרה אע"פ שמאחר שאינם יודעים מה יפסקו הבית דין הוי קנין בטעות לגבי אותה ההתחייבות ולא מהני כמו שאסמכתא לא קניא זהו משום שבאמת הקנין אינו בגדר קנין של התחייבות אלא שהקנין הוא בתור ויתור על הזכות לפסק בתור דין. והיינו שמדווקא פשרה לדין נמצא דלא בעינן קנין לפשרה כמו שלא בעינן קנין לדין, שמכח בית דין מחייבים על הפשרה כמו שמחייבים על הדין, אלא שמחאר שזכאי הוא לדרוש דין ולא פשרה בעינן קנין בתור ויתור על זכותו לדין כדי שלא יוכל אח"כ לחזור בו ולומר שאינו רוצה בפשרה אלא בדין דוקא.

אלא שעדיין קשה מאי שנא שנים משלשה, שאם הקנין בתורת התחייבות הוא, אף בג' הוי קנין בטעות, ואם הקנין הוא בתורת ויתור וסילוק למה אינו מהני אף בשנים. ומש"כ דבתרי הוי קנין בטעות משום שלא בקיאי שפיר, לכאורה אינו מובן שמנא לן שבג' באמת הוי בקיאי שפיר. ולא מסתבר לומר שהוי כמו שמבואר שם (ג.) דלרב אחא בריה דרב איקא דאית ליה דמדאורייתא חד נמי כשר והא דבעינן תלתא הוא משום יושבי קרנות ובתלתא אי אפשר דלית בהו חד דגמיר שהרי אין סברה לומר שאף שאין כל אחד בקי בפשרה מ"מ בשלשה אי אפשר שלא יהיה אחד שהוא בקי דבשלמא בין הלומדים שכיחי גמירי אבל מאן לימא לן שאפילו אחד מתוך ג' בקי בפשרה,

וא"כ מאי אלימא שלשה מתרי. וביותר קשה שהרי אדרבה בשלמא דין לאו כו"ע דינא גמירי אבל לענין פשרה איזו בקיאות יש בה שהרי לכאורה תלויה היא רק בשיקול הדעת של הפשרנים ומה שייך בזה בקיאות.

ונראה שיש לעמוד על בירור הדברים מדברי ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי בסמוך (ו:), שר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אומר "אסור לבצוע וכל הבוצא ה"ז חוטא וכו' אלא יקוב הדין את ההר וכו' וכן משה היה אומר יקוב הדין את ההר אבל אהרן אוהב שלום ורודף שלום ומשים שלום בין אדם לחבירו שנאמר תורת אמת היתה בפייה וכו'", וכנראה שנתקשו התוס' (ד"ה אבל אהרן) אליבא דר"א בנו של ר"י הגלילי דאית ליה דאסור לבצוע ונקרא חוטא, איך הותר לאהרן לעשות פשרה. ועל זה כתבו וז"ל כיון שלא היה דין ולא היה הדין בא לפניו אלא לפני משה ודאי לדידיה שרי עכ"ל, וקשה אם אסור לבצוע מאי שנא אם היה דין או לא, ומאי שנא אם הדין בא לפניו או לא.

והנראה בזה הוא שיש כאן ב' מיני פשרה שחלוקין הם במהותם ובדינם. הנה עצם דין פשרה נלמד מדברי רבי יהושע בן קרחה שם, שרבי יהושע בן קרחה אומר "מצוה לבצוע שנאמר אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם, והלא במקום שיש משפט אין שלום ובמקום שיש שלום אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו שלום הוי אומר זה ביצוע, וכן בדוד הוא אומר ויהי דוד עושה משפט וצדקה, והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה וצדקה אין משפט אלא איזהו משפט שיש בו צדקה הוי אומר זה ביצוע", ושם (ו.) איתא "מקשינן פשרה לדין" ופירש רש"י "דכתיב משפט וצדקה" ותוס' שם כתבו דאיתקש גם שלום למשפט בקרא דאמת ומשפט שלום. ולכאורה קשה למה בעינן שני היקשים להקיש פשרה לדין ולמה לא סגי בהיקש אחד. ויותר קשה למה כתיבי תרי קראי דאי ללמד שמצוה לבצוע או שרשות היא לבצוע די בפסוק אחד ואילו רבי יהושע בן קרחה מצטט שתי הדרשות בזה שמסיק בדבריו וכן בדוד הוא אומר וכו'.

ונראה שזה שמקשינן פשרה לדין ואם הוא מצוה לבצוע או רשות לבצוע, היינו אך ורק ביצוע שיש בו או משום צדקה או משום שלום, ז"א שפשרה אינה בגדר שודא דדייני אלא שמטרתה של פשרה היא לאכופך על צדק ויושר לפני משורת הדין או כדי לעשות שלום בין איש לרעהו. אבל במקרה שאין מקום ללפנים משורת הדין והמריבה בין בעלי הדין אינה מוגבלת למה שבאו עליו לדין אלא שהם שונאים זה לזה מקדמת דנא וקים להו לב"ד שהיחסים בין בעלי הדין לא ישתנו ע"י פשרה בדין זה כל כה"ג אז אין מצוה או

אפילו רשות לבצוע שמאחר שע"י ביצוע לא יבא לא לידי צדקה ולא לידי שלום אין להם לדיינים אלא לעשות משפט וכל כה"ג כו"ע ס"ל יקוב הדין את ההר.

ובזה שפיר מובנים דברי התוס' במש"כ "שהרי לא בקיאי בפשרה" שפיר, והיינו שודאי מן הצורך הוא שהדיינים יהיו בקיאים בדבר הפשרה, ז"א שידעו איך לפשר במדה המתאימה על פי שיקולים של לפנים משורת הדין או לפשר במדה שיש בה להביא לידי שלום אבל לא לנטות מהדין יותר מהשיעור הנדרש כדי להביא לידי מטרה זו. וזה ודאי בעי בקיאות גדולה וודאי שלזה טובים השלשה מן השנים, וכמו שבשומת בקיאים בעינן שלשה שמחמת זה שהשומא תלויה באומד הדעת בעינן רוב דעות לעמוד על השיווי האמיתי כמו כן לעמוד על מה שמגיע על פי שיקולים שלפנים משורת הדין או לעמוד בדיוק על מה שיש בו להביא לידי שלום בעינן משא ומתן של שלשה וגם אין הולכים בזה בטר רוב כמש"כ התוס' ע"פ סוגית הש"ס עבודה זרה דף ע"ב. ודוקא מתוך המשא ומתן של שלשה יוצאת הפשרה במדה הנדרשת להביא לידי צדקה ושלום ולכן בעינן תלתא דוקא אבל תרי לא בקיאי שפיר.

ובזה מובן סברתו של מאן דס"ל שפשרה א"צ קנין. והיינו שהתוס' שם (ה. ד"ה דן אפילו יחידי) כתבו שאף שזה בורר לו אחד זהו רק כשאומר "לא אדון לפני זה אלא לפני זה" אבל כשאומר שלא יבא כלל לב"ד יכולים סתם ג' אף שאינם ב"ד קבוע לדון את האדם בעל כרחו, וכשדנים בעל כרחו היינו שלא ע"י קנין. וא"כ מאיזה טעם מחויבים בעלי הדין לציית לב"ד זה בלא קנין, ואחר שכבר יצא הפסק זה שהפסיד בדינו למה אינו רשאי לומר שאינו רוצה בב"ד זה אלא בב"ד אחר. וע"כ זה שמתדיינים לפני שלשה אלו אפילו אם הוא בעל כרחם של בעלי הדין בזה גופא יש בו משום מינוי של הני ג' כדיינים, וכמו שב"ד קבוע יכול לאכוף על בעלי הדין לקבל פסק דינם מצד כח ב"ד שלזה נתמנו מאת הציבור כ"כ כל שמינו בעלי הדין ב"ד זה עליהם ע"י זה שהתדיינו בפניהם שוב אי אפשר להם לבטל הפסק שיצא מאת הב"ד. ולענין מינוי לא מצינו דבעינן קנין שהרי התוס' שם (כ.): כתבו דפרשת המלך לא נאמרה רק על המלך שנמלך על כל ישראל ויהודה ומאת המקום, וודאי שמלך ישראל לא נתקבל על כל ישראל ע"י קנין מכל אחד ואחד.

וכן בענין דינא דמלכותא כתב הרמב"ם בהלכות גזלה ואבדה (פרק ה' הל' י"ח) וז"ל במה דברים אמורים במלך שמטבעו יוצא באותן הארצות שהרי הסכימו עליו בני אותה הארץ וסמכה דעתן שהוא אדוניהם והם לו עבדים ע"כ. הרי שקבלת המלך תלויה רק בהסכמת בני המדינה ואינה צריכה כלל לקבלת

קנין, וכמו"כ במינוי דיינים לא בעינן קנין כמו שלא בעינן קנין לשום מינוי ושררה ולכן למ"ד פשרה א"צ קנין אותו הבעל דין שהפסיד ע"י פשרה אינו יכול לטעון שחוזר בו מהפשרה ושהוא רוצה דוקא בדין ולא בפשרה שכל שהתדיין לפשרה נחשב כקבלת ב"ד לפשרה, וזה גופא נלמד מההיקש של צדקה ומשפט ומההיקש של משפט ושלוש. והיינו שישנו ב"ד של דין וישנו ב"ד של פשרה ולכן ב"ד הדנים ע"י פשרה תורת ב"ד יש להם לכל דבר, ואי פשרה צריכה קנין זהו רק בתור ויתור על הזכות לדין שמ"ד פשרה צריכה קנין ס"ל דלא סגי במה שמתדיין בתור פשרה שיהא בו משום סילוק של הזכות לדין ולב"ד הדנים כפי שורת הדין.

וכל זה לפי מה דקיימא לן שמקשינן פשרה לדין. אבל ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי ס"ל שאסור לבצוע ולא יליף ביצוע מקרא ד"אמת ומשפט שלום שפטו בשעריכם" ומקרא ד"ויהי דוד עושה משפט וצדקה", וממילא לית ליה היקש מפשרה לדין. אבל מ"מ לדידיה יש ג"כ ענין של ביצוע הנלמד מאהרן מקרא דתורת אמת היתה בפיהו שאין לו ענין כלל למשפט, ולכן שפיר כתבו התוס' דזה היה שייך רק אצל אהרן שלא היה דין ולא באו לפניו לדין אבל כל שהדין לפני ב"ד אסור להם לבצוע שסמכותם של דיינים מוגבלת היא אך ורק לדין.

ונראה שלא רק ר"א בנו של רבי יוסי הגלילי אית ליה דין פשרה הנלמד מביצוע של אהרן אלא שביצוע זה כו"ע אית להו שאין מי שחולק על זה, שאהרן היה אוהב שלום ורודף שלום ותורת אמת היתה בפיהו ושביצוע של אהרן הוא ענין אחר לגמרי ממשפט שלום. ונראה שביצוע זה דין חדש הוא ושונה הוא מביצוע של משפט שלום ומביצוע של צדקה ומשפט בזה שאינו דוקא במקום ובמדה המביא לידי צדקה ושלוש, שבביצוע זה נאמר רק תורת אמת היתה בפיהו ולכן הרשות בידי אהרן לעשות כפי אומד דעתו על פי איזה שיקול שהוא כל שהאומד הוא תורת אמת שאין בו משום נשיאות פנים וכדומה, ומאחר שביצוע של אהרן אינו בתורת ב"ד ובתורת משפט שפיר יש לומר שמתדיינים בפני הפשרנים לביצוע דאהרן אין בו משום מינוי לב"ד שיש לו כח לפשר שהרי ביצוע זה לא הוקש למשפט וב"ד שנתמנה למשפט, ואין בכלל אותו המינוי מינוי לביצוע דאהרן, ולכן לכו"ע ביצוע דאהרן בעי קנין ואף שהקנין שע"י שמקבלים עליהם בעלי הדין לעשות כמו שיטילו עליהם הפשרנים הוי קנין בטעות בדומה לאסמכתא כמש"כ התוס', מ"מ נראה שגם קנין זה הוא בתור סילוק ויתור על זכותם של בעלי הדין לדין ולפשרה שהוקשה למשפט וכל שויתרו על דין ועל פשרה שהוקשה למשפט נשארו בדין ביצוע של אהרן

שאינן ענינו לביצוע שהוקש למשפט אלא לביצוע התלוי בשיקול הדעת כעין שודא דדייני, וכל שסילקו מדין ומפשרה שהוקשה לדין זה שהסכימו לביצוע דאהרן יש בו משום מינוי מיוחד לביצוע דאהרן.

ומאחר שלא הוקש ביצוע דאהרן למשפט נראה שאינן נהגות בו הלכות דיינים, והיינו שאף שיש בביצוע דאהרן דין תורת אמת שלא לעות את הדין מ"מ אינו נוהג בו איסור לא תגורו מפני איש וכדומה, וכ"כ זה שאסור לדיין ליקח שכר לדון אינו נוהג בו ולכן אף אם אסור הוא לקבל שכר לפסוק ע"י פשרה מ"מ מותר לקבל שכר לעשות ביצוע דאהרן שאינו מתורת משפט.

ובאמת דעת הב"ח דס"ל שמותר לקבל שכר לדון ע"י פשרה תמוה היא שמאחר שהוקשה פשרה לדין איך מותר לקבל שכר לפסוק על פי פשרה. ואף שהתוס' שם (ו.) כתבו שלא לכל דבר מקשינן ולכן לא אזלינן בתר רוב בפשרה אלא בעינן שיסכימו כולם להחלטה אחת, זהו רק בנוגע לזה דבעינן שיסכימו כולם לדעת אחת.

ונראה בהסבר דברי התוס' על פי מה שביאר הגר"ח זצ"ל שבאחרי רבים להטות הנאמר אצל בית דין ישנם שני דינים נפרדים של רוב. חדא, דבדיני ממונות בעינן ג' דיינים ובדיני נפשות כ"ג אבל כשיש רוב ומיעוט הרי חסר מספר הדיינים ואפילו אם הדין הוא עם הרוב מ"מ חסר מנין הדיינים שעל ידם יצא הפסק, אלא שע"י הדין של אחרי רבים להטות מצטרפים גם המיעוט למנין הדיינים וכולם כאחד גומרים את הדין והרי יש כאן מנין הנדרש. והדין השני הוא שבנוסף לזה בעינן שיכוננו את הדין לאמיתו אבל מאחר שיש מיעוט החולקים הרי יש ספק באמיתת הדין ומזה מוכח שאזלינן בתר רוב להכריע את הספק בקביעת הדין וזה ג"כ נלמד מאחרי רבים להטות וכל שלא הוכרעה אמיתת הדין ע"י רוב לא שייך לומר רובו ככולו לענין מנין הדיינים.

אבל כל זה שייך רק לענין דין שכלפי שמיא יש אמיתת הדין אלא שגזירת הכתוב היא שלא בשמים היא והדין נקבע ע"י בית דין ובה נאמר אחרי רבים להטות, אבל כ"ז בנוגע לדין ששייך בו חייב או פטור מותר או אסור רק באופן מוחלט. אבל פשרה אף שמטרתה להביא לידי משפט ושלום לא שייך לומר שיש בה קביעת אמיתת הביצוע אלא פשרה היא השערת הדיינים במה שעשוי להביא לידי צדקה ושלום ומאחר שאינן בזה קביעת אמיתת הדברים באופן מוחלט לא שייך בה אחרי רבים להטות, אבל לשאר מילי שפיר הוקשה פשרה לדין. ולכן נראה שזה שכתב הב"ח שמותר לקבל שכר לדון על פי פשרה,

כונתו לדון על פי פשרה של אהרן דוקא שלא הוקשה לדין ולכן אין בה איסור של קבלת שכר כל שע"י זה אינו מעות את הדין.

ומה שכתבו התוס' שזה שהיה מותר לאהרן לעשות ביצוע כזה הוא משום שלא היה דיין והדין לא בא לפניו, נראה שאין כונתם לומר שמי שנתמנה להיות דיין לעולם אסור לו לעשות ביצוע של אהרן אלא מסתמא כל שבאו לב"ד אפילו שמקבלים עליהם פשרה אסור לבית דין לעשות ביצוע דאהרן. אבל מ"מ אין הדיין מחויב לישב דוקא בתורת דיין וכל שבאים מעיקרא לא לשם דין אלא לשם ביצוע של אהרן מותר לדיין לקום מכסא דין ולישב על כסא אהרן לעשות ביצוע דאהרן אף שאין בו משום צדקה או שלום.

וזה שמצינו בספרי האחרונים ענין של פשרה קרובה לדין, דבר שאינו נמצא בדברי רבותינו הראשונים, נראה שהכונה היא שמצאו בזה המצאה לפסוק כפי ראות עיני הדיינים שלא בתורת ב"ד ולא דוקא למטרת צדקה ושלום. ועיין בדברי שו"ת שבות יעקב (ח"א סי' קמ"ב) שאף שלא חילק בין פשרה של צדקה ושלום לבין ביצוע דאהרן מ"מ כתב שנהגו בפשרה משום שדייני דידן לא דינא גמירי, וע"פ זה נראה שבמה שקבלו עליהם בעלי הדין פשרה קרובה לדין, שהוא כמו שודא דדיינא ולא דוקא שיהיה בזה משום צדקה ושלום וכפי הנהוג הוא שני שלישים ממה שמגיע מצד הדין, בזה גילו מראש שאינם מקבלים עליהם הדיינים דוקא לדין או לפשרה שהוקשה לדין אלא שקבלתם היא לביצוע של אהרן שלא הוקש למשפט ולכן הותר לב"ד לעשות ביצוע כזה שהוא בגדר ביצוע דאהרן.